

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

تحقیق رشد ۳

مدرسه علمیه : نرجسیه «س»

شهرستان : نورآباد ممسنی

مسابقات رشد ۳

عنوان

اقتصاد و تأثیر آن بر سبک زندگی اسلام

استاد راهنما

سرکار خانم فاطمه امیری

گروه : دین پژوهان علوی

پژوهشگران

«مریم میراحمدی ، گلشن زارع خفری - زهرا رامش»

پاییز ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

تحقیق رشد ۳

مدرسه علمیه : نرجسیه «س»

شهرستان : نورآباد ممسنی

مسابقات رشد ۳

عنوان

اقتصاد و تأثیر آن بر سبک زندگی اسلام

استاد راهنما

سرکار خانم فاطمه امیری

گروه : دین پژوهان علوی

پژوهشگران

«مریم میراحمدی ، گلشن زارع خفری - زهرا رامش»

پاییز ۱۳۹۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۲	کلیات
۳	الف «تعریف و تبیین موضوع»
۳	ب «اهمیت و ضرورت تحقیق
۳	ج «اهداف و فوائد تحقیق
۴	د «پیشینه موضوع تحقیق
۴	ه «سئوالهای تحقیق
۴	۱- سئوالات اصلی
۴	۲- سئوالات فرعی
۴	و: روش تحقیق
۵	ز: ساختار تحقیق
۵	ح: کلید واژه های تحقیق
۵	ط: مشکلات و موانع تحقیق
۶	فصل اول : اقتصاد در اسلام
۷	۱- مفهوم شناسی اقتصاد
۷	۱-۱- اقتصاد در لغت
۷	۱-۲- اقتصاد در اصطلاح
۷	۲- اصالت اقتصاد
۸	۳- برادری اسلامی و اقتصاد
۸	۴- جایگاه و نقش فعالیتهای اقتصادی در آموزه های دینی
۹	۵- مکتب اقتصادی اسلام
۹	۶- نظام اقتصادی اسلام

۱۰	۷- مبانی فلسفی نظام اقتصادی در اسلام
۱۳	۸- اهداف نظام اقتصادی در اسلام
۱۴	۸-۱- عدالت اقتصادی
۱۷	۸-۱-۱- ثمره و نتیجه عدالت اقتصادی
۱۷	۸-۱-۲- شاخص های بی عدالتی اقتصادی
۱۸	۸-۱-۳- آثار بی عدالتی اقتصادی
۲۰	۸-۲- خودکفایی و اقتدار اقتصادی
۲۱	۸-۳- رشد اقتصادی
۲۲	۸-۴- استقلال اقتصادی
۲۳	۸-۵- رفاه عمومی
۲۴	۹- مقایسه اهداف اقتصاد اسلام با سایر مکاتب
۲۵	۹-۱- اهداف اقتصاد سرمایه داری
۲۵	۹-۲- اهداف اقتصاد سوسیالیستی
۲۶	۹-۳- تفاوت اقتصاد اسلامی و اقتصاد آزاد
۲۸	فصل دوم الگوها و راهکارهای اقتصاد اسلام
۲۹	۱- بررسی سیره اقتصاد معصومین
۲۹	۱-۱- کاوتلاش در سیره پیامبر اکرم صلی علی علیه و آله
۲۹	۱-۱-۱- نکوهش بیکاری
۳۰	۱-۱-۲- نقش انگیزه های مقدس در اشتغال
۳۱	۱-۱-۳- روش های ترویج اشتغال
۳۱	۱-۲- سیره اقتصادی امام علی علیه السلام
۳۲	۱-۳- گذری بر اندیشه های اقتصادی امام صادق علیه السلام
۳۲	۱-۳-۱- استفاده از فرصتها
۳۲	۱-۳-۲- تلاش و کوشش ها
۳۴	۱-۳-۳- اعتدال و میانه روی
۳۴	۱-۳-۴- پس انداز برای آینده
۳۴	۱-۳-۵- مهمترین شرط فعالیتهای اقتصادی

اهمیت فراوان این امر، سبب شده است پیشوایان بزرگ دین، با سخن و سیره خود، بر تدبیر در مصرف و تقدیر معیشت تأکید ورزند. شیخ طوسی، به سند خود از شخصی به نام حسین نقل می کند: سمعت رجلا يقول لابی عبدالله «ع» بلغنی ان الاقتصاد و التدبیر فی المعیشه نصف الکسب، فقال ابو عبدالله «ع» لا، بل هو الکسب کله و من الدین التدبیر فی المعیشه^۱، شنیدم شخصی به امام صادق «ع» عرض میکرد: به ما گفته اند: اقتصاد و تدبیر در معیشت، نیمی از کسب است. حضرت فرمود: نه بلکه این کار، همه کسب است و از جمله دین «و دین داری» تدبیر در معیشت است.

و در حدیثی که آن را شیخ کلینی به سند خود از امام باقر «ع» نقل می کند آمده است: الکمال کل الکمال التفقه فی الدین و الصبر علی انائبه و تقدیر المعیشه^۲. همه کمال «انسانی» در سه چیز است: خوب فهمیدن دین، صبر نمودن بر مصیبت و تقدیر معیشت.

و بنابر نقل دیگری از مرحوم کلینی، شخصی به نام معتب می گوید: در یکی از سال ها که قیمت ها در شهر مدینه رو به افزایش نهاده بود، امام صادق «ع» به من فرمود: موجودی گندم ما چقدر است عرض کردم: به قدری است که برای چند ماه کفایت کند. حضرت فرمود: آن را بیرون برده بفروش! عرض کردم در مدینه گندم یافت نمی شود! فرمود: آن را بفروش! چون آن را فروختم، حضرت فرمود: همراه با مردم «گندم خانه مرا» روز به روز خریداری کن! و افزود: قوت خانه مرا، نیمی از جو و نیمی از گندم قرار بده، خداوند می داند که من میتوانم نان خانه خود را از گندم تأمین کنم ولی دوست دارم خداوند مرا در حالی ببیند که در معیشت خود، حسن تقدیر دارم^۳.

در میان روایات، به سخنی از امام صادق «ع» بر میخوریم که ممکن است مضمون آن در نگاه بدوی، عدم ضرورت تدبیر در امر مصرف و معیشت و شاید مطلوب بودن ترک آن باشد. بر حسب این روایت که آن را صاحب بحار از عنوان بصری نقل کرده است، وی می گوید: قلت یا ابا عبدالله! ما حقیقه العبودیه قال: ثلاثه اشیا، ان لا یری العبد لنفسه فیما خوله الله ملکا لان العبد لا یكون لهم ملک یرون المال مال الله یضعونه حیث امرهم الله به ولا یدبر العبد لنفسه تدبیرا و جمله اشتغاله فیما امره تعالی و نهاده عنه فاذا لم یر العبد لنفسه فیما خوله الله تعالی ملکاهان علیه الانفاق فیما امره الله تعالی آن ینفق فیه و اذا فوض العبد تدبیر نفسه علی مدبره هان علیه مصائب الدنیا^۴ از امام صادق «ع» پرسیدم: حقیقت عبودیت چیست فرمود: سه چیز: «یکی این که» بنده، در آن چه خدا به او عطا کرده است، مالکیتی برای خود نبیند، زیرا برای بندگان، مالکیتی نیست، ایشان مال خود را مال خدا می دانند و آن را جایی قرار می دهند که خداوند بدان فرمان داده است و عبد، برای خود، هیچ گونه تدبیری نمی کند و تمام اشتغال او در مسیری قرار دارد که خداوند وی را امر یا نهی کرده است. پس هرگاه بنده، در آن چه خداوند به او ارزانی داشته، مالکیتی برای خود نبیند، انفاق نموده در موردی که خداوند دستور داده

^۱ - دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، مبانی اقتصاد اسلامی، ص ۲۸۵

^۲ - طوسی، محمد بن حسن، امالی، قم، کتابخانه آیت الله مرعش نجفی، ص ۶۶۶.

^۳ - حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، تهران، مکتب الاسلامیه ۱۳۶۶، ص ۶۵

^۴ - همان، ص ۴۳۶

است، برایش آسان می شود و هرگاه او تدبیر خود را به خداوند واگذارد، سختی های دنیا بر او آسان می گردد...

ولی باید اذعان داشت این گفتار، هیچ گونه منافاتی با دیگر آموزه های دینی در باب ضرورت تدبیر در امر مصرف و معیشت ندارد، زیرا در این حدیث، حضرت، در مقام رد تدبیر عوامانه کسانی است که فارغ از مشیت و تقدیر الهی و صرفاً براساس توهّمات و تخیلات خود، خط مشی انتخاب می کنند و در جمع آوری و هزینه نمودن مال و ثروت برای خود استقلال قائل اند و برای تدبیر الهی، حسابی باز نمی کنند. به دیگر سخن، حضرت با این گفتار، «توحید در تدبیر» را آموزش می دهد، آموزه ای که با تدبیر بندگان در چهار چوب تدبیر الهی هیچ منافاتی ندارد، همان طور که اعتقاد به «توحید افعالی» «که از اعتقادات مسلم است» هیچ گونه تضادی با افعال اختیاری بشر ندارد، تضاد وقتی پیش می آید که بشر را در تدبیر و فعل خود، مستقل و کار او را در عرض اراده و مشیت الهی ارزیابی کنیم. به تعبیر دیگر، رهنمود امام صادق «ع» در این روایت، ناظر به مضمونی است که در برخی دعاها وارد شده است، مانند:

لا اله الا الله لا یقضى فی الامور الا انت و لا یدبر مقادیرها غیرک و لا یتّم شی منها دونک^۱... و مانند آن چه در زیارت نامه امام رضا «ع» به نقل از امام جواد (ع) آمده است: یا من لا یدبر الامر الا هو یا من لا یغفر الذنب الا هو یا من لا یخلق الخلق الا هو^۲... فشرده سخن آن که نمی توان پذیرفت این روایت، مومنان را بر خلاف دستورات صریح قرآن که می فرماید: «ولا تبسطها کل البسط» «و لا تسرفوا» به زیاده روی و اسراف و ریخت و پاش اموال، فرمان می دهد، به یقین چنین نیست.

می توان مضامین روایت مورد بحث و روایات پیشین را با عنایت به دو بعد و جنبه انسان، یعنی بعد طبیعی و حیوانی و بعد فطری و الهی او نیز تحلیل کرد و گفت انسان ها، در زندگی خود، با دو قسم تدبیر، یکی ممدوح و دیگری مذموم، سرو کار دارند قسم نخست، تدبیری است که در امتداد تسلیم خداوند بودن، تفویض امور به او، معرفت و اعتراف به مبدا و هماهنگی با او قرار دارد و مبتنی بر عزم، استواری، توکل، پیش بینی و بهره گیری از همه امکانات است و قسم دوم، تدبیری است مبتنی بر توهّمات، خیال بافی ها، بلند پروازی ها و بی برنامه گی ها و با اموری مانند شیطننت و تزویر و ضعف و عجز سر و کار دارد. بدین ترتیب، می توان گفت روایت اخیر، در مقام نفی تدبیر حیوانی و شیطانی و روایات پیشین، در پی تشویق به تدبیر فطری و الهی اند. از این رو، تعارضی میان آن ها متصور نیست.

^۱ - مجلسی، بحار الانوار، ج ۱، تهران الدارالکتب الاسلامیه ۱۳۸۶، ص ۲۲۵

^۲ - مجلسی، همان کتاب، ج ۹۷، ص ۲۷۲

نتیجه گیری

از این مطالبی که بیان شد می توان نتیجه گرفت که اقتصاد جایگاه والا و ارزشمند و نقش برجسته‌ای در آموزه های اسلامی دارد و دارای اصالتی اسلامی است و دولت براساس مصلحت عمومی و برای برقراری عدالت اقتصادی می تواند در فعالیت های اقتصادی دخالت کند در فرهنگ اقتصادی در آموزه های دینی و در حوزه مسائل مالی و اقتصادی آنچنان نکات ظریف و امید بخش و هشدار دهنده زندگی ساز و عبرت آموزی وجود دارد که تنها با شناخت و عمل به این اصول و مبانی است که عدالت ، آسایش و رفاه و امنیت اقتصادی تحقق می یابد .

اقتصاد یکی از اصول پیاده شدن سبک زندگی اسلامی است و این امر در سیره معصومین و سبک زندگی ایشان کاملاً واضح است . سبک اقتصادی زندگی با توجه و عمل به آموزه های اسلام به جاگاه حقیقی خود می رسد .

دوری از اسراف گرایی و رباخواری، مدیریت اقتصادی مناسب، الگوپذیری از سیره معصومین (ع) و با علم آگاهی زندگی کردن از جمله مؤلفه هایی اقتصادی اسلامی است .

بررسی این موضوع دلیل مبرهنی است بر همه جانبه بودن اصول اسلامی و شاهی است بر توجه همه جانبه اسلام به انسان و شرایط مختلف زندگی اوست .

فهرست منابع

*قرآن

* نهج البلاغه

۱. آذرنوش، آذرتاش، فرهنگ معاصر عربی، تهران نشر نی، ۱۳۸۹
۲. آرام، احمد، الحياه جلد ۵، چاپ هشتم، تهران، انتشارات دليل ماه ۱۳۸۶
۳. اسحاقی، حسین، مبانی و راهبردهای جهاد اقتصادی، چاپ اول، قم، مرکز نشرهاجر، ۱۳۹۰
۴. آیت الله زاده شیرازی، مرتضی - غفرانی محمد، فرهنگ اصطلاحات روز، تهران، نشر امیر کبیر، ۱۳۸۳
۵. جاویدی، مجتبی، قاموس عدالت، چاپ اول، وزارت و فرهنگ ارشاد اسلامی، ۱۳۸۵.
۶. حرعاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه، تهران، مکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵.
۷. خمینی، روح اله، صحیفه امام. ج ۴. تهران. وزارت و فرهنگ ارشاد اسلامی. ۱۳۶۵
۸. دشتی، محمد، ترجمه نهج البلاغه، چاپ هشتم، قم، موسسه فرهنگی تحقیقات امیرالمؤمنین، ۱۳۸۲.
۹. رشاد، علی اکبر، دانشنامه امام علی، جلد ۷ اقتصاد، به اهتمام پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۲
۱۰. صدر، محمدباقر، اقتصادنا، ترجمه محمدکاظم موسوی، مکتبه الاسلام، الاسیدمی، ۱۳۷۵
۱۱. طاهرزاده، اصغر. جایگاه رزق انسان در هستی، چاپ چهارم، لب المیزان، ۱۳۸۵.
۱۲. طوسی، محمدبن حسن، امالی، قم کتابخانه آیت ا... مرعش نجفی
۱۳. غضنفری نژاد، مرتضی، سبک زندگی اسلامی و اقتصاد «۱»
۱۴. فیض کاشانی، محسن، المحجته البيضاء فی تهذیب الاحیاء تصحیح و تعلیقه علی اکبر غفاری، ج ۳، دفتر انتشارات اسلامی، بی تا.
۱۵. قدیری اصلی، باقر، کلیات علم اقتصاد، کریمیان، منصور، مبانی اقتصاد امام علی (ع)، چاپ اول، تهران، انتشارات اشرفی، ۱۳۸۴
۱۶. کریمیان، منصور.. مبانی اقتصاد امام علی (ع)، چاپ اول، تهران، انتشارات اشرفی، ۱۳۸۴.
۱۷. مألوف، فوزی، منجد فی اللغة ۲، باب القاف، تهران ۱۳۸۶.
۱۸. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۱۰۰، چاپ سوم تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.
۱۹. محتشم دولت شاهی، طهماسب، مبانی علم اقتصاد، تهران، ناشر خجسته، ۱۳۶۹ ش.
۲۰. مطهری، مرتضی، نظری به نظام اقتصادی اسلام در عصر پیامبر، قم، انتشارات صدرا، ۱۳۷۴ ش.
۲۱. هادوی تهرانی، مهدی، مکتب و نظام اقتصادی اسلام، چاپ اول، قم، موسسه فرهنگی خانه خرد، ۱۳۷۸.
۲۲. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جمع جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱

۲۳. فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهشگاه اندیشه سیاسی، دبیرخانه مجلسی خبرگان رهبری سال ۱۵
شماره چهاردهم، ۱۳۸۹.

۲۴. مجله اینترنتی سبک زندگی اسلامی ایران/ اقتصاد اسلامی، سبک زندگی و تقدیر و معیشت.